

A harmadlagos szövegalkotás: az aktuális tagolás szövegszervező szerepe a lektorálásban

Radnóczy Éva

E-mail: radnoczi.eva@gmail.com

Kivonat: A lektori javítások olykor jelentéktelennek tűnnek. Épp ezek a látzólag nagyon is fakultatív műveletek azok, amelyek a mondat aktuális tagolásának a javításán keresztül szövegszervező funkciót fejtenek ki a fordításban. A magyar mondat aktuális tagolásában, más kifejezéssel információs szerkezetében (ISZ) több tényező játszik szerepet, köztük szórend, lexikai választás, kötőszó, mennyiséges kifejezés, helyhatározó. Ezeknek a mikroszerkezeti tényezőknek a változtatásával megváltoztatható vagy finomítható a tagolás típusa, amely a magyar mondat fontos információit hordozza. Fordításokban korábban már több kutató is vizsgálta az aktuális tagolást mint átfogó fordítói műveletet, megőrzésének vagy megváltoztatásának, illetve felépítésének szempontjából. A lektorálás terén szintén időszerű az aktuális tagolás kutatása. A lektori beavatkozások a vizsgált szépirodalmi szövegben módosították a topik, a kvantor, a fókusz kialakítását. A változtatások között szerepelt ezenkívül a tematikus szakasz rövidítése, új topik betoldása, szakaszhatár jelölés. Előfordul egyes bővítmények jobbra tolása a semleges zónába. A javítás az ISZ-ek változatos kialakításával tökéletesíti az előre és hátrautalásokat, ritmust ad a szövegnek, mindez csak növelheti a fordítás olvashatóságát.

Kulcsszavak: lektori művelet, mikroszintű javítás, szövegszervező funkció, grammatikai szerkezet, információs szerkezet

1. Bevezetés

A következőkben a viszonylag jelentéktelennek tűnő fakultatív lektori műveletek szövegszervező képességéről lesz szó. Ezek a finomabb átalakítások munkaigényesek, és olykor mint stilisztikai eszközről esik szó róluk a gyakorlatban. A lektorált fordításban az ilyen mikroszerkezeti műveletek nem egy esetben a mondat aktuális tagolásának felépítését érintik. Az aktuális tagolás, más néven információs szerkezet (ISZ) a magyar mondat fontos információját hordozza: különböző erősségű hangsúlyokat fejez ki, amelyeket szórend, lexikai választás és egyes kötőszók határoznak meg. Szövegszervező szerepéről a fordításkutatásban már többször esett szó (Klaudy 1987, 2006, Heltai 2005, Aradi 2013).

A lektorálás terén szintén időszerű az információs szerkezet szövegszervező funkciójának kutatása. A kutatási előzmények ismertetése után az ISZ-t érintő

lektori műveleteket mutatok be, megvizsgálom megőrzésének vagy megváltoztatásának és módosításának tényét, végül a lektori művelet szövegszerző szerepének meghatározására teszek kísérletet angol–magyar szépirodalmi példák alapján.

2. Szövegtan és fordítás

2.1. A fordító szövegszintű műveletei

A kommunikatív szöveg hét ismérv alapján ragadható meg, amelyeket az 1. ábra szemléltet.

1. ábra: *A szövegszerűség ismérvei*
(Beaugrande és Dressler 2000: 24–35 alapján)

Beaugrande és Dressler a következőkben azonosította a szövegszerűség hét ismérvét: (1) kohézió, (2) koherencia, (3) szándékoltság, (4) elfogadhatóság, (5) hírérték, (6) helyzet-szerűség, (7) intertextualitás. A hét ismérv nem más, mint hét alkotóelv a szöveggel való kommunikálásra. Az 1. ábrán a szélrózsa északi pontján és közvetlen mellette helyezkedik el a kohézió és a koherencia, ez a két ismérv szövegközpontú fogalom, és a szöveg anyagára érvényes, míg a többi ismérv felhasználó-központú.

Károly összefoglaló monográfiájának elméleti kerete a kognitív és funkcionális szövegelmélet. A fordítást funkcionális szempontból úgy tekinti, mint egyidejűleg végbemenő szövegprodukciónak és szövegprodukciónak. A szövegprodukciónak és szövegprodukciónak aránya esetenként változó, „(...) minél közelebb áll a fordítás a szó szerinti – szabad fordítás skálán a szabad fordításhoz, annál

kisebb mértékű reprodukció és annál nagyobb mértékű produkció valósul meg benne” (Károly 2007: 47).

A fordítás szövegszintű problémáit Klaudy (2007: 140) abból a szempontból tekinti, hogy milyen műveleteket végez a fordító. A fordítás háromszakaszos folyamatában a szöveg problémája mindig a fordító szeme előtt lebeg, a megértésben, az átvitelben és a produkcióban egyaránt. Az első két szakaszban a fordító szempontjából érdekes a forrásszöveg koherenciája és hírértéke. A produkciós szakaszban három kreatív feladat vár rá. A kohézió megteremtése biztosítja a célnyelv szabályai szerinti szövegalkotást, az elfogadhatóság megteremtése garantálja a célközönség számára való közvetítést, az intertextualitás megteremtése lépteti be a fordítást a vele egy típusba tartozó célszövegek közé. A többi két ismérvvel a szerző foglalkozott, ezek a szándékoltás és a helyzetszerúség.

„Tudomásul kell venni, hogy a fordításban a legfontosabb szövegszintű művelet a különböző lexikai és szintaktikai lehetőségek közül való választás” (Klaudy 2007: 142). Ilyen szövegszervező funkciója olyan műveletnek is lehet, amely jelentéktelennek tűnik első látásra, mert az életben anyanyelvünkön nem tudatosítjuk a mondatszerkesztést. Sok esetben nem elég egy szón változtatni, hanem több helyen kell módosítani szórenddel, kötőszóval, igeválasztással, igeekötővel. Hogy mely mechanizmusok okoznak problémát, arra a működés zavarai utalnak (Klaudy 2007: 143). Ilyen módon kikövetkeztetett, fakultatív szövegszintű műveleteket tartalmaz az 1. számú táblázat.

1. táblázat: *A fordítás szövegszintű műveletei (Klaudy 2007:143 alapján)*

LEXIKAI választások	<ul style="list-style-type: none"> • a terminusok átváltása • a nem terminus értékű kifejezések átváltása • a reáliák közvetítése
GRAMMATIKAI választások	<ul style="list-style-type: none"> • a témajelölés • a szakaszhatár jelölés • a sokszorosán bővített főnévi szerkezetek kezelése • a mondathangsúly kitétele • a visszautalás és az előreutalás • a felsorolás elemeinek hasonló felépítése • a fejmondat és a felsorolt elemek illesztése

Az 1. számú táblázat lexikai és grammatikai kategóriát mutat, a fordítói műveleteknek ezt a gyakorlatban jól használható első nagy felosztását. Kivitelezésük „(...) tipikusan olyan művelet, melynek hatása egy-egy mondat esetében szinte észrevétlen lehet, de a szöveg egészét tekintve nagy szerepet játszik abban, hogy a fordítás szövege ne legyen nehezebben érthető a fordítás olvasója számára, mint az eredeti szöveg volt az eredeti befogadó számára” (Klaudy 2007: 144). A táblázat grammatikai részében három szövegszintű művelet is közvetlenül érinti az aktuális tagolást, más néven információs szerkezetet (ISZ): 1) témajelölés, 2) szakaszhatár jelölés, 3) a mondathangsúly kitétele. Az információs

szerkezetnek többféle lehetősége van a hangsúly kifejezésére, ezáltal a mondat egyik legfontosabb információját hordozza.

A szövegszintű választások közül az 1. táblázatból kiemelt három mondat-szerkezeti műveletre érvényes, hogy mikroszintű változtatásokkal járnak, miközben a hatásuk az aktuális tagoláson keresztül makroszinten is érvényesül a szövegben. A következőkben nézzük meg a szövegszerűség megvalósításának megjelenését a lektorálásban.

3. Szövegszerűség a lektorálásban

Horváth (2011) a lektorálás „paratranszlatorikus jegyként” való tag értelmezése mellett foglal állást. Úgy véli, a lektorálás inkább folyamatként értelmezhető, önmagában nem nyelvi mű, könyve lapjain mégis vissza-visszatérő gondolat a lektor szövegalakító szerepe (2011: 87, 163).

Klaudy (2007) olyan lektorált fordításokról ír, amelyeknek egyenként helyes mondataiból nehezen érthető szöveg áll össze. A nyelvtanilag helyes mondatok, ha szövegszervezőként mégsem tudnak funkcionálni, akkor szószintűnél nagyobb beavatkozásnál igényelnének. „Ha a mondat grammatikai tagolása helyes, akkor a szövegszintű diszfunkció okát a kommunikatív vagy értelmi tagolásban kell keresnünk” (Klaudy 2007: 124).

A kommunikatív tagolás kitüntetett szövegszervező funkcióját nem könnyű működtetni a fordításban. A mondat ilyenfajta zavarait nem könnyű észrevenni, se megnevezni, kiiktatni, hiszen a magyarban, anyanyelvünkön a használat ösztönös. A másodlagos szöveg információs szerkezetének javítására akadnak azonban példák a tanári és a lektori gyakorlatban.

4. A lektorált fordítások kutatása

4.1. A lektorálás mint nyelven belüli fordítás

Létezik olyan szélső típusa is a lektorálásnak, amely egyértelműen beleillik a nyelven belüli fordítások tipológiájába (Dobos 2012). Tisztán egynyelvű lektorálásról van szó, fejből kétnyelvű egybevetés nélkül, ha a lektor nem ismeri a forrásnyelvet. Ilyenkor nem tud két kódot összevetni, ugyanannak a nyelvnek a szavaival javít, mint ami a fordítási szöveg nyelve is. Egynyelvű lektori munka az átolvasás és a korrektúrázás, ilyenkor a szerkesztéshez képest az írás aránya még kisebb (Horváth 2011: 76).

Az egynyelvű és nyelvközi fordítás között jól látható különbség a terjedelem (Dobos 2012). Alkalmassint a szöveg jelentősen nő vagy csökken terjedelmileg, a megrendeléstől függően, míg a lektorált normál fordítás esetén a terjedelmi eltérés szerényebb, és a fordítás belső sajátosságaitól függ. A kutatók megállapították, hogy azok a műveletek, amelyek a nyelvközi fordításban megtalálhatók, a nyelven belüli fordításban is jelen vannak (Dobos 2014, Heltai 2014). Van olyan vélemény, amely gyakoribbnak tartja a tömörítést a nyelven belüli fordí-

tások között, két okból: „...az első az, hogy az intralingvális fordítás határozottan egyszerűsít, ami a normál fordításnál nem olyan gyakori *skopos*. A második, hogy az egyszerűsítési cél következtében a mikroszintű átváltási stratégiák (kihagyás, hozzáadás, átstrukturálás) radikálisabbak, mint az interlingvális fordítás legtöbb típusánál. Másszóval, a különbség inkább fokozati mintsem jellegbeli” (Korning Zethsen 2009: 50).¹

A lektorálás határeset a nyelven belüli fordítás és a normál nyelvközi fordítás mezsgyéjén. A nyelven belüli fordítás és a lektorálás annyiban mutatnak hasonlóságot, hogy a rendelkezésre álló műveletekkel célirányosabban szerkesztenek. A lektorálás is, és az egynyelvű fordítás is intenzív átdolgozási fázisa a szövegnek.

4.2. A lektorálás kutatásának előzményei

A szakfordítások lektorálási gyakorlatával foglalkozik Horváth (2011). Adatai szerint a változtatások célnyelvi irányultságúak, túlnyomórészt szóalapúak, és tökéletesítik a fordítást, bár előfordulnak szükségtelen beavatkozások, amelyek csak a lektor egyéni felfogásában lelik magyarázatukat. A lektori munkában háttérbe szorul a szórend javítása olyan területek javára, mint terminológia, ekvivalencia, stílus. (Horváth 2011: 207–211). Az általa gyűjtött korpuszt alkotó hiteles fordítások jobbára zárt szövegtípusok, kevés teret engednek a lektoroknak a szószinten túli beavatkozásra. Figyelemre méltó, hogy még így is kimutatta az aktuális tagolás javítását elsősorban a szórend terén, kisebb mértékben a stílus és az ekvivalencia paraméterében.

A lektori beavatkozások és a fordítási univerzálék kapcsolatát vizsgálja Robin (2010, 2014), különös tekintettel az explicitációra, implicitációra, redundanciára. Az általa használt korpusz angol-magyar olvasmányos szépirodalmi szövegekből áll. Az explicitációs műveletekre egy huszonhat tényező listát dolgozott ki, amelynek egyik szempontja a „struktúraváltoztatás, hangsúly, illetve logikai sorrend kifejezése”. Az implicitációs műveletek listáján szerepel a „hangsúly feloldása formázással” (Robin 2010: 58, 61). Ezek a kategóriák, úgy találta, nem tartoztak a leggyakoribb műveletek közé. Felteszem ezzel kapcsolatban, hogy talán éppen itt fordulhattak elő a kommunikatív tagolást érintő javítások. Eredményeiből levonja, hogy a lektorok szószinten, mondatszinten és szövegszinten egyaránt jelentősen változtatnak. Későbbi munkájában arra következtet, hogy a lektorok elsősorban önálló mondatszintű beavatkozásokat hajtanak végre, de szószintű változtatásaik is jobb szöveget eredményeznek.

¹ The most interesting findings of the analyses and of the comparison with interlingual translation is firstly the strong tendency of intralingual translation to involve a form of simplification – a strategy which is not so often applied as the overall *skopos* of a translation proper. Secondly and because of the purpose of simplification, the microstrategies applied in intralingual translation (the additions, omissions, restructuring, etc.) seem to be much more radical than what is seen in the majority of interlingual translations. In other words, the differences in microstrategies are more a question of degree than of kind. (Korning Zethsen 2009: 50)

Feltételezése, hogy a fordítási univerzálé tulajdonképpen nem más, mint egy szövegszerkesztési stratégia következménye, a lektorálásnak a fordítástól külön is létező, egy nyelvű létezését mutatja.

5. Az információs szerkezet (ISZ) kutatásának előzményei

A mondat aktuális tagolását többféle elméleti megközelítés tárgyalja. Némi gondot okoz az aktuális tagolás terminológiája, többen foglalkoznak ezzel a kérdéssel (Klaudy 2004, Pásztor Kicsi 2012, Nagy 2012, 2016). A magyar fordítástudományban az aktuális tagolás elnevezés után megjelent az értelmi, logikai tagolás, értelmi struktúra, értelmi, kommunikatív tagolás, azután az információs szerkezet és a funkcionális perspektíva, illetve funkcionális mondatperspektíva. A tagolás elemei ugyancsak más és más elnevezéseket viselnek a hivatkozástól függően. A téma-réma megkülönböztetés a mondatot kettéosztja, hasonlóképpen a topik és a komment megkülönböztetése is. A Firbas nevéhez fűződő funkcionális mondatperspektíva (FMP) túllép a mondat kettős tagolásán, és az egyes mondatrészek jellemzéséhez a kommunikatív dinamizmusuk (KD) fokát állapítja meg több szempont alapján.

A magyar nyelvtudományban nevezetes É. Kiss Katalin generatív modellje és következetes terminológiája, amelyet a magyar nyelv sajátosságainak a leírásához alakított ki (É. Kiss 1978, 1999). Magyar és angol sajátosságok egybevetésével foglalkoznak egyes publikációi (É. Kiss 1982, 1998). A bal periféria operátorainak megkülönböztetése és kötött pozíciója jól használható a fordítás javításához. A fordítástudományban Klaudy (1987) kezdeményezte az aktuális tagolás szerepének elemzését. Megállapította a téma ismérvei között a szakaszhatár jelölés fontosságát, és felhívta a figyelmet a lexikai választásra a gyenge és az erős ige eltérő szintaktikai viselkedésének bemutatásával.

A fordítástudomány több felfogás közül választhat az aktuális tagolás fordításokon való tanulmányozásához. Károly a topikszerkezet átváltásának vizsgálatához az elméleti háttérret Fawcett (1997, 2003), Halliday–Matthiessen (2004), valamint Lautamatti (1987) munkáiból meríti, utóbbi angol nyelvre kidolgozott topik-struktúra modellje felhasználásával. Több szempontú munkája nem csak a szerkezet mondatonkénti átváltási módjával foglalkozik, és nem csak azzal, hogy megőrzendő-e vagy sem az eredeti szerkezet. Az elemzés a szövegtípus sajátosságai alapján keresi az összefüggést szöveg és szerkezet között (Károly 2011: 459).

Ebből a célból elemző újságcikkek néhány mondatos összefoglaló bevezetőit elemzi magyar–angol fordítási irányban. Változásokat vár a topikstruktúrában, tekintettel arra, hogy az angol nyelv dominánsan alannal fejezi ki a topikot, míg a magyarban a forrásszöveg névmási alanyai majdnem mind eltűnnek. A topikprogresszió-mintázathoz képest még sokkal jelentősebb eltérést mutatnak a topikális alanyok egyenként. „Nem tudunk még eleget az ilyen eltolódások pontos következményeiről” (Károly 2014: 473). Célul tűzi ki a fordítók szövegalkotási stratégiáinak feltérképezését és a szövegre összpontosítja figyelmét. Különösen a szövegkohézió és a szövegkohérenca megteremtése érdekli.

A fordítási szöveg megismerésére alkotott komplex elemző modellje öt részmodellt egyesít: 1) topikszerkezet, 2) kohéziós szerkezet, 3) ismétlés és makropozicionális szerkezet, 4) kapcsolódási-propozicionális szerkezet és retorikai struktúra, 5) műfajszerkezet (eseménystruktúra). (Károly 2014: 39–40).

A prágai iskola funkcionális mondatperspektíva elméletét Nagy János használta fel (2016) angol–magyar fordításból származó modern prózai művek elemzéséhez. A Firbas által kidolgozott kommunikatív dinamika elve alapján jellemezte a mondatokat négy tényező szempontjából: kontextus, linearitás, szemantikai skálák, intonáció. Minden egyes elem hozzátesz valamit a maga kommunikatív dinamizmusával a mondatéhoz, kezdve a legalacsonyabbtól, a témától a legmagasabb dinamizmusú réma elemig. Eközben a tematikusnak és rematikusnak mondott elemek helye nincs megkötve, az ige környezetében bárhol lehet. Ezt a felfogást É. Kiss modelljével ötvözve végezte a mondatok elemzését. Az eredmények a funkcionális mondatperspektíva 80%-os megőrzését bizonyították. Az átvitelt illetően megfigyelte, hogy a legrematikusabb (leghangsúlyosabb) elemeket a fordítók 5:4 arányban az általa rematikus tér I-nek nevezett pozícióban helyezték el közvetlen a magyar ige előtt, a többit a rematikus tér II-ben az ige után (Nagy 2016: 24).

Aradi (2013) egy történeti monográfia szövegén végezte kutatásait angol–magyar irányban. Alapkérdése: milyen mértékben őrzi meg a fordító a grammatikai szerkezet (GSZ), és az információs szerkezet (ISZ) felépítését. Elméleti háttérként szintén É. Kiss (1992) felfogását használja, és átveszi Klaudy (1987) mondattagolási tipológiáját, megtartva a rémacsúcs fogalmát a fókusz szinonimájaként. Szerinte a szintaktikai és az információs szerkezetek zömmel megőrződnek. A kisebb számú változtatások között feltűnik a téma nélküli mondat; és az angol réma anyagából kibővített téma, mindkettőt az információs szerkezet megváltoztatásaként értékeli. A predikátum változása szintén bekövetkezhet, a semleges szerkezet fókusszal egészíthető ki. A mögöttes grammatikai szerkezet változása ugyancsak előfordul. Aradi úgy látja, a változások kevésbé eklatáns példákat is szülnek: a „(...) főbb típusokon belül további változatokat különböztethetünk meg az információs szerkezet vagy a szintaktikai forma változásának jellege, mértéke szerint” (Aradi 2013: 33). Stilisztikai eszközzé válik a téma kibővítése és ennek következtében a mondat lassú felütése, ha éppen egy komoly ünnepi szertartás bemutatása a téma (Aradi 2013: 37–38). A magyar mondat tagolásának ritmikai kifejezőerejére derül fény ebből a megállapításból.

Pásztor Kicsi (2012) hírszövegeket vizsgált szerb–magyar és magyar összehasonlító korpuszon. Könyvét az aktuális tagolással kapcsolatos különböző felfogások áttekintő elemzésével kezdi. Elemzi a *lead*-ek, a cikk-kezdetek műfaji sajátosságait, a médiában való elhangzás jellemzőit, kommunikatív tagolását. Mérései alapján kiviláglik, hogy a rosszul szerkesztett cikkek hangos olvasásakor nehéz a helyes hangsúlyt megtalálni a bemondónak, elmosódik a magyar hangsúlyozás, és ez az értelmezési zavar többé-kevésbé homállyal fedi a jelentést is. A hangsúlyozás, állapítja meg, nemcsak erőt, hanem hangmagasságot is jelent a magyar nyelvben: „a közlésfolyamat dallamának hirtelen szintváltásai a szövegstruktúra kommunikatív-informatív szintjeinek hierarchiáját hivatottak érzékelteni” (Pásztor Kicsi 2012: 180).

A továbbiakban a grammatikai szerkezeten kívül (GSZ) É. Kiss után a topik, kvantor, fókusz, Klaudy szóhasználata után az információs szerkezet (ISZ) és szakaszhatár kifejezéseket fogom használni az összetevők megnevezésére.

5.1. A korpusz

Az általam vizsgált lektorált szövegek korpusza három alkorpuszból áll: (1) angol eredeti, (2) fordított magyar, (3) lektorált magyar korpusz. Az eredeti szöveg öt angol elbeszélés, terjedelmük mintegy száz javított kézirattoldal. A lektor javítóprogrammal dolgozott, rendelkezésemre áll a nyomtatott változat. Ennek a korpusznak a kiegészítéseként gyűjtött más javított szövegek és újrafordítások lektorai az aktuális tagolás felépítését jobbra esetlegesen javították, nem használták ki a szövegszerkezési lehetőségeit.

Dolgozatom az öt közül egy novellából merít példákat, a példák jelölésében a rövidítések: AEK=angol eredeti korpusz, FMK=fordított magyar korpusz, LMK=lektorált magyar korpusz. A betűrövidítés melletti arab számok a szöveg és a mondat sorszámát jelzik.

5.2. A kutatás menete

Először megállapítom az aktuális tagolás átváltása kapcsán a fordító és a lektor döntéseinek alapeseteit a GSZ és az ISZ kezelése terén. A 2. táblázat mutatja be a négy lehetséges döntési helyzetet. A forrásnyelvihez képest változtatás nélküli négy helyzet jele: A, B, C, D. Ha a fordító nem változtat semmelyik szerkezeten: A, C. Ha a lektor átrendezi mindkettőt: A', C'. Ha a fordító nem változtat a GSZ-en, de a lektor igen: A–A', és így tovább. Ezeket a páros kombinációkat ábrázolja a 2. táblázat.

2. táblázat: A GSZ és az ISZ átváltása lektorált fordításban

Fordító/Lektor művelete	GSZ	ISZ
Fordító nem változtat	A	C
Lektor változtat	A'	C'
Fordító változtat	B'	D'
Lektor visszarendez	B	D

Megjegyzés: A táblázatban A, B, C, D jelöli a megőrző műveletet, A', B', C', D' jelöli a változtató műveletet

A fenti csoportosítást követve példákat hozok a GSZ/ISZ átváltására és elemzem a szerkezeteket érintő lektori műveleteket. Vizsgálom olyan példát, ahol a teljes szerkezetet a lektor visszarendezi, illetve a teljes szerkezetet megváltoztatja. Ezután a részleges változtatásokat illusztrálom példákkal. A többi szövegszintű művelet közül a névmások szerepét érintem. A munka célja első megközelítésben

azonosítani az ISZ-t érintő lektori műveleteket és a konkrét szöveg alapján magyarázatot adni a javítás eredményére. A munka következő szakaszában nagyobb minta összegyűjtésére lesz szükség az ISZ megtartása/megváltoztatása jobb megértéséhez és az átváltások következményeinek feltárásához.

5.3. A fordító nem változtatja meg a GSZ-t, a lektor megváltoztatja

- (1) But whatever the amount Mark recieved Sergeant Crann would still pocket it **with the inevitable**, „**Your time will come, lad!**”. (AEK/1/97)
- (1a) De bármennyit is kapott Mark, Crann őrmester az egészét zsebre-vágta, **avval az elkerülhetetlen** „**Eljön még a te időd, pajtás!**” **című mondással.** (FMK/1/97)
- (1b) De bármennyit is kapott Mark, Crann őrmester az egészét zsebre-vágta, **arra hivatkozva, hogy** „**Eljön még a te időd, pajtás!**”. (LMK/1/97)

Az (1) angol mondat végén direkt idézet van és mint önálló szóalakulathoz előljárószó járul hozzá jelzővel. A magyarban ilyesmi csak korlátozottan áll rendelkezésre megszilárdult kifejezésekkel (*Jónapottal fogadta, Istenhozzádot mondott* stb.). A fordító úgy oldja meg (1a)-ban, hogy tovább bővíti a névszói szerkezetet. A lektor az (1b) mondatban ehelyett igésít. Az idézet *hogy*-os kapcsolása révén szaporodik ugyan a mondategységek száma, de a lényeg, hogy a mutatónévmás az igéhez közelebb kerül és (1b) pontosabban rámutat az idézetre, mint (1a), ahol a mondat utolsó szavát kellett elérnie a mutatószónak az idézeten keresztülnyúlva.

- (2) Mark laughed and the following day prepared **his father's favorite Lancashire hot pot.** (AEK/1/281)
- (2a) Mark nevetett, és másnap **az apja kedvencét, Lancashirei rakott tálat készített.** (FMK/1/281)
- (2b) Mark nevetett, és másnap **Lancashire-i rakott tálat készített, ami az apja kedvence volt.** (LMK/1/281)

Az angol bővített egyszerű mondat GSZ-ét a fordító (2a)-ban megőrzi. A (2b) lektorált mondat felemeléssel vonatkozó mellékmondatot kreál, egy mondategységnyit bővül az egész mondat. Átalakítás előtt két névszói szerkezet állt az igétől balra. Most az első ugyanott maradt, a második mellékmondattá alakítva a mondat végén áll. A probléma kiváltó oka látszólag az angol tárgy, amit képzelenség volt egy darabban megtartani, a fordító kettévágva iktatta be a mondatba, ahol a GSZ-t némileg zavarta, hogy egyik része tárgy, a másik része tárgyatlan ragozást kívánt volna.

Az ISZ szintén változott. Az angol end-focus helyzetű hosszú bővítmény kettéosztva jelent meg (2a)-ban a gyenge ige előtt, ahol csak egy bővítmény emelhető ki. A (2b)-ben egyik fele a bal első helyzetben fókusz pozíciót foglal

el, a másik fele az igétől jobbra tolódott el, immár mondategységként. A beavatkozás lerövidítette és egyértelműsítette a rematikus szakaszhatárt a gyenge ige előtt, ezzel olvashatóbbá is tette.

5.4. A fordító nem változtatja meg az ISZ-t, a lektor megváltoztatja

- (3) A few seconds later **the door swung back open** and the chef burst in. (AEK/1/155)
- (3a) Pár másodperc múlva **az ajtó felcsapódott** és a chef viharzott be rajta. (FMK/1/155)
- (3b) Pár másodperc múlva **kivágódott az ajtó** és a chef viharzott be rajta. (LMK/1/155)

A lektorálás felcserélte az alanyt és az állítmányt, ettől rövidebb lett a téma, hamarabb kezdődik a rematikus szakasz. A (3a) tematikus szakaszban az alany időhatározóval volt együtt. A (3b)-ben a téma az időhatározóra korlátozódik, az ige maga válik hangsúlyossá, és mérsekeltebb nyomatékot ad az utána lévő alanynak. A mondathangsúly előbbre tolódott, a ritmus az események gyorsabb egymásutánját fejezi ki.

- (4) The next morning Mark arrived at six for fear of being late and spent an hour **watching the fresh vegetables being unloaded from Covent Garden market.** (AEK/1/167)
- (4a) Másnap reggel Mark félelmében, hogy elkésik, már hatkor ott volt, és egy órát töltött avval, hogy végignézze, **amint a Covent Gardeni piacról hozott friss zöldségeket kirakodják.** (FMK/1/167)
- (4b) Másnap reggel félelmében, hogy elkésik, Mark már hatkor ott volt, és egy órát azzal töltött, hogy végignézze, **amint kirakodják a Covent Garden piacáról hozott friss zöldségeket.** (LMK/1/167)

A fordító (4a)-ban terebélyes tárggyal kezdi a szenvedő szerkezet fordítását, megőrzi az eredeti tagolást. A lektor megfordítja, igével kezd. A tagolás ilyenformán elveszti a topikot, predikátummal kezdődik, ez a forma egyenletes hangsúlyt ad minden ige utáni elemnek. A lassan lecsengő mondat átvezet a következő eseményhez.

5.5. A fordító megváltoztatja a GSZ-t, a lektor visszarendezi

- (5) **Arthur Hapgood was demobbed** on November 3rd 1946. (AEK/1/1)
- (5a) **Arthur Hapgoodot** 1946 November harmadikán **szerezték le.** (FMK/1/1)
- (5b) **Arthur Hapgood** 1946. november harmadikán **szerezt le a katonaságtól.** (LMK/1/1)

Angol szenvedő mondatot szokásos jó megoldással cselekvővé váltott át a fordító. A lektor viszont talált egy olyan megoldást, ahol az angol szenvedő alany nem válik tárgyá, hanem alany marad a magyarban, a *leszerel* ige mediális jellegének köszönhetően. Tehát visszaállítható az alany, és tárgyatlanul ragozható az ige. A történetnek az a szereplője, akiről szó van, ezzel a megoldással betöltheti az ágens szerepet.

Az ISZ átvitelében annyi változás történt, hogy az angol mondatvégi hangsúlyos helyzetből az időhatározó balra jött az ige elé, magához véve a főhangsúlyt, ami majd esni fog a mondat végéig. Ide a mondat végére igei bővitményt explicitál a lektor, lassabb lejtést adva a mondatnak.

- (6) Mr. Drummond nodded, then listened without interruption as Mark gave his version of what had taken place that morning, **and also disclosed the agreemant he had entered into with his father.** (AEK/1/117)
- (6a) Mr. Drummond bólintott és beleszólás nélkül végighallgatta Mark verzióját arról, hogy mi történt aznap reggel, **és apjával kötött egyezségét.** (FMK/1/117)
- (6b) Mr. Drummond bólintott és beleszólás nélkül végighallgatta Mark verzióját arról, hogy mi történt aznap reggel, **és hogy milyen egyezséget kötött ő az apjával.** (LMK/1/117)

Az angol (6) többszörösen összetett mondat. A fordító lesüllyeszti az utolsó tagmondatot névszói szerkezeté, a lektor pedig ismét felemeli mondatszintre mellékmondattá. Felemelés előtt ez a névszói szerkezet messziről kapcsolódott az ígéhez, függő kérdés után. A felemelés után a mondat visszanyerte harmonikus szerkezetét, két párhuzamosan ágazó függő kérdés kapcsolódik egy főmondathoz.

5.6. A fordító megváltoztatja az ISZ-t, a lektor visszarendezi

- (7) Sergeant Crann turned **and set off smartly in the direction of the manager's office.** (AEK/1/111)
- (7a) Crann őrmester megfordult, **és az igazgatói iroda felé sietett.** (FMK/1/111)
- (7b) Crann őrmester megfordult **és elsietett az igazgatói iroda felé.** (LMK/1/111)

Az angol (7) mondatban erős igei állítmány van a mondatvégi helyhatározó előtt. A (7a)-ban előre jön a határozó fókuszpozícióba. A lektor megszünteti a fókuszúgy, hogy módosít az igén, igekötővel látja el (7b). Az igekötő nélküli változat balra nyitott gyenge ige lévén megengedte a fókusz pozíció megnyitását a bal oldalon. Az igekötős ige a baloldali fókusz pozíciót bezárta, és a határozó hátratólódott az ige utáni rematikus részbe. Így a főhangsúly visszakerült az ígére, ami egyenletes hangsúlyt enged a mondat többi részének. Ez a lezárás előre mutat a végtelenbe a történet folytatása felé.

- (8) „Then **I teach you**,” roared the chef. (AEK/1/173)
 (8a) – Akkor **megtanítalak**, – üvöltötte a chef. (FMK/1/173)
 (8b) – Akkor **majd én megtanítalak rá**, – üvöltötte a chef. (LMK/1/173)

A (8a) fordítói példában fölöslegessé vált a személyes névmás és a mondat így elvesztette a topikot. A lektor visszahozta a névmási alanyt, és explicitált egy névmási visszautalást az előző mondatra. Az emocionálisan túlfűtött helyzetben így olyan mondat hangzik el, ahol minden egyes szó külön hangsúlyt kaphat.

A lektori műveletek (1b–8b) példái mutatják, hogy a fordító és a lektor páros döntései eltolódásokat idézhetnek elő a GSZ-en és az ISZ-en egyaránt az eredetihez képest. A négy döntési alaphelyzet olyan esetekre világított rá, ahol a döntés bináris, vagy megőrzés vagy változtatás az eredetihez képest. A további példák részleges módosításokról adnak számot.

6. Részleges műveletek az egyes összetevőkön

6.1. Új topik kialakítása

A magyarban a ragozott ige pontosan azonosítja az alanyt, emiatt az angol topikális névmási alany gyakran eltűnik a fordításból. A mondat ilyenkor kezdődhet kontextusból kivont alannyal, vagy következhet rögtön a predikátum a fókuszszal. Ez utóbbi megoldást mutatta be Klaudy kiemelve, hogy „Az ilyen mondatok nagymértékben növelik a szöveg kohézióját” (Klaudy 2007: 150).

Az itt következő (9b) az alany eltűnésének kompenzációjára példa.

- (9) Next **he moved on to trimming** and slicing the beans. (AEK/1/181)
 (9a) Aztán **áttért** a bab szeletelésére. (FMK/1/181)
 (9b) Aztán **a zöldbab darabolása** következett. (LMK/1/181)

A (9a) mondatban a névmási alany helyén csak mondathatározó maradt. A (9b)-ben az ige bővítménye topikká válik, miközben reumatikus anyag kerül át vele a tematikus szakaszba. Ezáltal előbbre jött az információ a mondat végéről a bal perifériára, ahol a topikpozíció sajátabb hangsúlyt ad. Az előző mondat éléről ide is átnyúlik és a következőre is érvényes a személyt jelölő alany. Ebből a három mondatból áll a (9) példamondatot magába foglaló bekezdés.

- (10) „**It is wrong direction from Coventry**,” Jacques warned him, „and in any case they sure to offer you my job at the Savoy.” (AEK/1/249)
 (10a) – **Coventry felé** nem esik útba, – figyelmeztette Jacques, – és a Savoyban biztosan felajánlják neked az én állásomat. (FMK/1/249)
 (10b) – **Coventry** nem esik útba, – figyelmeztette Jacques, – és a Savoyban biztosan felajánlják majd neked az én állásomat. (LMK/1/249)

A topikalizáció egy formája az angolban az *It's* kezdetű mondat, amikor a téma a mondat második felében jelenik meg, új közlésként. A két magyar változat két lehetőség a topik létrehozására. A (11a) mondat helyhatározót visz a mondat elejére, ez is jó megoldás. A (11b) tulajdonnevet tesz ugyanoda, ami még találobb a topik szerepére. A magyar mondatok mindkét változatban lerövidítették az első mondatrészét, és előbbre hozták a lényeges információt.

6.2. A kvantor balra hozatala

A kvantorpozíció a topik és a fókusz között található, elfoglalhatják olyan univerzális kvantorok, mint a *mindenki* és az *is*-sel ellátott kifejezések. A *mindenki*-t tartalmazó szerkezet nem lép fókuszpozícióba, hanem az eggyel előtte levő kvantorpozíciót tölti be. Ilyenkor az ige módosítóját sem küldi az ige mögé.

- (11) Perhaps only thing to learn is if you hope to be good chef **you able to do everyone's job** in the kitchen, even 'tato peeler's. (AEK/1/174)
- (11a) Főleg egy dolgot kell megtanulni, ha jó chef akarsz lenni, azt, **hogymeg tudd csinálni mindenkinek a munkáját** a konyhában, még a krumplihámozóét is. (FMK/1/174)
- (11b) Főleg egy dolgot kell megtanulni, ha jó chef akarsz lenni, azt, **hogymindenkinek a munkáját meg tudd csinálni** a konyhában, még a krumplihámozóét is. (LMK/1/174)
- (11c) – Ha jó séf akarsz lenni, **akkor mindenkinek a munkáját meg kell tudnod csinálni** a konyhában, még a krumplihámozóét is. (LMK-könyvbéli változat/1/174)

A (11) angol mondat a főnévi igeneves szerkezeteknek köszönheti a rövidegét, három ilyen van benne. A (11b)-ben kvantorpozícióba emelt tárgy kétségtelegül nagyobb hangsúlyhoz jut a bal periferián, mint amekkora az ige mögötti semleges zónában esett rá (11a)-ban. A (11c) mondat úgy kerül ide, hogy a megjelent végleges változatban ez a hely egész másképp néz ki. Látni, hogy az előző két magyar változat közül az egyik hosszabb, mint a másik. A (11c) változat több szót megtakarít egy feltételes mondat *Ha-akkor* szerkezetét kihasználva. A beszédjellemzés megerősödve kerül ki ebből a javítási folyamatból: a beszélő jellemével aligha fér össze a körülményes magyarázás.

- (12) The day Michelin gave Chez Jacques their third star Mark, with Jacques's blessing, decided **to open a second restaurant**. (AEK/1/266)
- (12a) Azon a napon, mikor a *Chez Jacques* megkapta a Michelintől a harmadik csillagot, Mark, Jacques beleegyezésével úgy döntött, **hogymeg nyit egy második éttermet**. (FMK/1/266)
- (12b) Aznap, amikor a *Chez Jacques* megkapta a Michelintől a harmadik csillagot is, Mark, Jacques beleegyezésével úgy döntött, **hogymég egy éttermet nyit**. (LMK/1/266)

A kvantorpozíciónak köszönhetően (12b)-ben a két utolsó ige párhuzamos szerkezetet kapott: egyik az ige előtti *ügy* névmási határozószónak köszönhetően, a másik a balra hozott kvantornak köszönhetően.

6.3. A fókuszon végzett műveletek

6.3.1. A fókusz módosítása

- (13) When he arrived at Euston **he made his way at Platform 7** and began walking up and down occasionally staring at the great clock above the booking hall. (AEK/1/240)
- (13a) Mikor megérkezett a Euston állomásra, **a hetes vágányhoz ment** és fel-alá kezdett sétálni, néha rápillantva a jegyiroda feletti hatalmas faliórára. (FMK/1/240)
- (13b) Megérkezett a Euston Pályaudvarra, **kiment a hetes vágányhoz**, és fel-alá sétálgatott, miközben néha felpillantott a jegyiroda feletti hatalmas faliórára. (LMK/1/240)

A (13) számú mondategész három mondategységből áll, az igék mind jobbra bővítve. A (13a)-ban egy fókuszos predikátum keletkezett – *a hetes vágányhoz ment* –, a másik kettő igemódosítóval áll. A (13b) megszünteti ezt a fókuszt egy módosított igével. A fókuszról jobbra tolt bővítmény most az „Information Focus” pozícióját foglalja el az ige után (É. Kiss 1998). A változtatások eredményeképpen a két első ige tényszerű, befejezett cselekvést, a másik kettő folyamatos, illetve ismétlődő cselekvést fejez ki.

- (14) But now **he had opened in the country’s capital** he had hoped to tempt them. (AEK/1/275)
- (14a) De most, **hogy az ország fővárosában nyitott meg**, remélte, hogy ide el tudja őket csábítani. (FMK/1/275)
- (14b) Most azonban, **hogy Anglia fővárosában is vendéglőt nyitott**, azt remélte, ide biztosan el tudja majd csábítani őket. (LMK/1/275)

A (14a) mondatbeli fókuszt (14b)-ben *is*-t tartalmazó kifejezés váltotta föl az ige előtt. Az *is*-sel bővített kifejezés most a fókusz előtti kvantorpozícióban áll, az ige megtartja az igemódosítót maga előtt. Az *is* partikulának nincs megfelelője az angol mondatban, erre a gyakori tényre hívja fel a figyelmet Aradi (2009: 20), de érdekes hangsúlymoduláló szerepe van: „(...) a tőle módosított kifejezés jelölt hangsúlyozású lesz, de ez korlátozott nyomaték a fókusz és a kontrasztív topik mondatösszetevők hangsúlyához képest”. A (14b) mondatban ez a jelölt hangsúlyú megoldás konkrétan utalni tud az újabb étteremnyitás jelentőségére a szereplők életében.

6.3.2. Fókusz a mellékmondatban

- (15) He started off for the station at a brisk pace, his small battered suitcase swinging by his side, **only to find that each step took a little longer.** (AEK/1/239)
- (15a) Fürgén elindult az állomás felé, kopott kis bőröndje oldalt himbálódzott, **és azt érezte, hogy minden lépés egyre hosszabbá válik.** (FMK/1/239)
- (15b) Fürgén elindult az állomás felé, kopott kis bőröndjét himbálva, **és egyszer csak arra lett figyelmes, hogy mintha lassulnának a léptei.** (LMK/1/239)

A (15) angol mondat négy mondategysége közül egyik főnévi igenévvel van rövidítve, ezt szintemelés fogja átváltani magyarra. A (15a)-ban, noha az angol *only to find* fókuszra utal, a magyarban fölépített mellékmondat nem kap fókusz szerepet, csak módosító lesz: *azt érezte, hogy minden lépés egyre hosszabbá válik*, ez annyi, mint *egyre hosszabbodó lépteit érezte*. A lektori javítás (15b)-ben lecseréli az ígéket jelentésben pontosabbakra, vonzatban hasznosabbra: a mutatószó most már előre tud mutatni a fókuszot képviselő mellékmondatra: *egyszer csak arra lett figyelmes, hogy mintha lassulnának a léptei*. Az olvasás határozottan könnyebb és gyorsabb így.

- (16) Chez Jacques opened on the rue du Plaisir on the Left Bank on May 1st, 1982, and it was not long before those costumers who had taken the George Cinq for granted **transferred their allegiance.** (AEK/1/264)
- (16a) A Chez Jacques a rue de Plaisir-on, a bal parton nyílt meg 1982 május elsején, és nem sokára azok a vendégek, akik a George Cinq-re esküdtek, **áttették ide törzshelyüket.** (FMK/1/264)
- (16b) A Chez Jacques a balparti rue de Plaisir-on 1982. május elsején nyílt meg, és nemsokára azok a vendégek, akik addig a George Cinq-re esküdtek, **ide tették át a törzshelyüket.** (LMK/1/264)

A (16) mondat terjedelmes, négy mondategységből áll. A (16a)-ban kevesebb, csak három mondategység van: az elsőben az ige előtti helyre két helyhatározó is jut fókuszban, a második ige fókuszában igei vonzat áll, a harmadik ige bővítményei jobbra következnek a mondat végén. Ez a háromféle megoldás áll szemben az angol mondattal, ahol a négy ige bővítményei ígéik után sorakoznak. A (16b) változatban mindhárom predikátum kitölti a fókuszpozíciót. Az egész mondat arányos és harmonikus, könnyebben olvasható, mint volt.

6.3.3. Névmások betoldása

- (17) The chef stopped checking **the cuts of rare beef that would make up the second course of the wedding feast.** (AEK/1/201)

- (17a) A chef megszakította **a nyers marhaszeletek vizsgálatát, ami** az esküvői ebéd második fogása volt. (FMK/1/201)
- (17b) A chef megszakította **a nyers marhaszeletek szemrevételezését; ez volt** az esküvői ebéd második fogása. (LMK/1/201)

A (17a) mondatban a vonatkozó névmás és alapszava közé birtokszó ékelődik, a vonatkozó névmás így nem éri el az alapszavát. A pontosvessző kitételével (17b)-ben két mondat keletkezik. Közelre mutató névmás lesz az új mondat legelső szava: *ez* utal vissza a megfelelő részre. Egyúttal be is tölti a fókuszpozíciót a létige előtt, így a hosszú bővítmény a létige után tolódik, a homályos pont megszűnt.

- (18) „**A place where** they manufacture cars.” (AEK/1/211)
- (18a) – **Egy olyan hely, ahol** kocsikat gyártanak. (FMK/1/211)
- (18b) – **Az egy olyan hely, ahol** kocsikat gyártanak. (LMK/1/211)

Valamivel különbözik az előzőtől a (18) mondat. A (18a) már betoldotta az *olyan* mutatószót, ami (18b)-ben távolra mutató névmással egészült ki. Ez a távolra mutató névmás két előző mondatra képes visszaautalni.

7. Összegzés

A lektorálásban fontos szerepet játszik a mondatok információs szerkezetének (ISZ) a javítása mint szövegszintű választás. Vizsgálataimat angol–magyar irányú prózafordításon és lektori javításain végeztem. A lektori műveletek között több típust sikerült azonosítani, köztük a GSZ és az ISZ megváltoztatását abban az esetben, ha a fordító nem változtatott, és fordítva, a visszarendezésére is akadt példa, ha a fordító változtatott az eredetihez képest. Az információs szerkezet egyes összetevőit külön szemügyre véve részleges lektori beavatkozásra is van példa az ISZ-en belül, a topik, a kvantor és a fókusz kialakításán. A változtatások között szerepel a tematikus szakasz rövidítése és az új topik betoldása. Előfordul balra helyezés kvantorpozícióba, visszaautálás balra valamilyen névmással. Emellett több jobbratolódás is megfigyelhető, amikor a fókuszról a semleges zónába kerülnek bővítmények vagy kifejtettebb lesz a mondatnak ez a befejező része. A lektori műveletek intenzíven kihasználták az ISZ-nek a magyarban rugalmasabb szerkezetét. A változatos felépítésű ISZ-ek ritmust és pontosabb előre-, hátrautalásokat hoztak, mindez az olvashatóságot és az értelmezést csak előnyösen befolyásolhatja.

Irodalom

- Aradi A. 2013. Hogyan változhat a forrásnyelvi mondatok információs szerkezete és szintaktikai formája a fordítás során. In: Silye Magdolna (szerk.) *PORTA-LIN-GUA- 2013. Innováció és nemzetközi együttműködés a szaknyelv oktatásában és kutatásában*. Debrecen: Szaknyelvoktatók és -kutatók Országos Egyesülete. 30–40.
- Aradi A. 2009. A magyar *is* partikula hangsúlykorlátozó szerepe a fordítások tükrében. *Fordítástudomány* XI. évf. 2. szám. 5–21.
- Dobos Cs. 2012. Az intralingvális fordítás sajátosságai. In: Illésné Kovács Mária (szerk.) *Docere et movere*. Bölcsész- és társadalomtudományi tanulmányok a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar 20 éves jubileumára. Miskolc: ME BTK. 101–110.
- Dobos Cs. 2014. Lexikai átváltási műveletek a nyelven belüli fordításban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* IX. évf. 2. szám. 63–80.
- Horváth P.I. 2011. *A szakfordítások lektorálása. Elmélet és gyakorlat*. Budapest: TINTA Könyvkiadó.
- Heltai P. 2011. Nyelven belüli fordítás. In: Geccső T., Sárdi Cs. (szerk.) *Nyelvi funkciók – stílus és kapcsolat*: Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Székesfehérvár; Budapest: Kodolányi János Főiskola - TINTA Könyvkiadó. 110–123.
- Heltai Pál 2014. Nyelven belüli fordítás. In: Heltai P. (szerk.) *Mitől fordítás a fordítás*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. 267–274. (másodközlés)
- Heltai P. 2005. A fordító és a nyelvi normák. *Magyar Nyelvőr* 129. évf. 2. szám. 165–171.
- É. Kiss K. 1978. A magyar mondatok egy szintaktikai modellje. *Nyelvtudományi Közlemények*. 80. évf. 2. szám. 261–265.
- É. Kiss K. 1982. Hungarian and English: A Topic-Focus Prominent and a Subject Prominent Language In: Dezső L. (szerk.) *Contrastive Studies Hungarian-English*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 39–60.
- É. Kiss K. 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer F. (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 79–178.
- É. Kiss K. 1999. Mondattan. In: É. Kiss K., Kiefer F., Siptár P. (szerk.) *Új magyar nyelvtan*. Budapest: Osiris. 17–184.
- É. Kiss K. 1998. Identificational versus Information Focus. *Language* Vol. 74. 245–273.
- Károly K. 2007. *Szövegten és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Károly K. 2011. Sajtószöveg és fordítás. A topikszerkezet és a hírtartalom viszonya újságcikkek fordításában. *Magyar Nyelvőr* 135. évf. 4. szám. 459–480.
- Károly K. 2014. Szövegszintű fordítói stratégiák a koherencia célnyelvi megteremtésében. *Fordítástudomány* XVI. évf. 1. szám, 29–50.
- Klaudy K. 1987. Fordítás és aktuális tagolás. *Nyelvtudományi értekezések* 123. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Klaudy K. 2004. A kommunikatív szakaszhatárok eltűnése a magyarra fordított európai uniós szövegekben *Magyar Nyelvőr* 128. évf. 4. szám. 389–407.
- Klaudy K. 2006. Szövegszintű műveletek a fordításban. In: Galgóczi L., Vass L. (szerk.) *A mondat kaland. Hétven tanulmány Békési Imre 70. születésnapjára*. Szeged: JGYTF Kiadó. 204–211.
- Klaudy K. 2007. Szövegszintű műveletek a fordításban. In: Klaudy K. (szerk.) *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 138–144. (másodközlés)

- Korning Zethsen, K. 2009. Intralingual Translation: An Attempt at Description. *Meta* Vol. 54. No. 4. 795–812.
- Nagy J. 2012. A funkcionális mondatperspektíva fogalmának felhasználása a fordításkutatásban. *Fordítástudomány* XIV. évf. 2. szám. 68–79.
- Nagy J. 2016. *A kommunikatív dinamizmus (relatív) egyensúlya a fordításban*. PhD-értekezés tézisei (kézirat). Budapest: ELTE BTK.
- Pásztor Kicsi M. 2012. *A mai vajdasági magyar napi sajtó és elektronikus média informatív szövegeinek szintaktikai, intonációs és kommunikatív jellemzői*. Újvidék (Novi Sad): Újvidéki Egyetem.
- Robin E. 2010. Explicitáció a lektorált fordításokban – az explicitáció mint szerkesztési művelet. *Fordítástudomány* XII. évf. 2. szám. 42–66.
- Robin E. 2014. *Fordítási univerzálék a lektorált szövegekben*. PhD-értekezés tézisei (kézirat). Budapest: ELTE BTK.

Források

- Archer, J. 1993. *À l la carte*. In: Archer, J. *A twist in the tale*. Harper Collins Publ. 71–90.
- Archer, J. 1997. *À l la carte*. In: Archer, J. *Váratlan fordulat*. Fordította Bart István és Bart Dániel. Budapest: Gabo. 68–86.